

Land Deals in Ontwikkelingslanden

Een duurzame investering of land grabbing?

*Stephan Hobrink 3289656, voor Scriptie cursus Universiteit Utrecht
Begeleider: Jos Dekker, vakgebied: Natuurwetenschap en samenleving*

Utrecht 2011

Abstract:

Grootschalige land deals kwamen onder de aandacht toen naar aanleiding van de voedselprijsstijging in 2007/2008 landen die grotendeels afhankelijk waren van voedselimport zich zorgen gingen maken over de zekerheid tot genoeg voedsel. Drivers van investeerders in grootschalige landbouwgrond zijn voedselvoorziening, vraag naar biobrandstof en winst uit investering. Mogelijke effecten van grootschalige land deals op zijn kennisvergaring, werkgelegenheid, bescherming van natuurgebieden en aanleg van sociale voorzieningen. Maar ook het verlies van werk, woning en land door, verlies van natuurgebieden en vervuiling van plaatselijke bronnen. Om te zorgen dat de positieve effecten van grootschalige land deals gaan overheersen is het vooral zaak van de investeerder om bepaalde keuzes te maken die op het eerste gezicht wellicht ten koste gaan van eigen inkomsten maar die een maatschappelijk verantwoorde werkwijze tot gevolg hebben. Deze keuzes zijn het aangaan een transparant contract waarbij alle betrokkenen mee in hebben kunnen stemmen en een maatschappelijk verantwoorde en duurzame manier van verbouwen en produceren. Om dit soort contracten te realiseren hebben overheden steun nodig in het onderhandelen en zijn er internationale regels nodig die er voor zorgen dat dit soort contracten de norm worden en een internationale autoriteit die er voor zorgt dat investeerders zich aan hun contract houden.

Inhoudsopgave

<i>Inleiding</i>	3
<i>Hoofdstuk 1: Grootschalige land deals: Stand van zaken</i>	5
Geschiedenis van grootschalige land deals	5
Interesse in landbouwgrond algemeen.....	5
Grootschalige land deals	6
Conclusie	7
<i>Hoofdstuk 2: Drivers en effecten van grootschalige land deals</i>	8
Drivers	8
Casestudies.....	9
Effecten	11
Conclusie	14
<i>Hoofdstuk 3: Van “land grabbing” naar “investeren in ontwikkelingslanden”</i>	15
De investeerder	15
Nationale en internationale overheden.....	16
Consumenten	16
Conclusie	16
<i>Discussie / Algemene conclusie</i>	17
<i>Referenties</i>	18

Duurzame Investering of Land Grabbing

“The New Forests Company is een Brits, duurzaam en maatschappelijk verantwoord bosbouwbedrijf met [in Afrika] gevestigde, snelgroeiende plantages en met een gevarieerde productenvoorraad voor lokale en regionale exportmarkten die zowel een aantrekkelijk rendement zal leveren aan de beleggers, als belangrijke sociale en ecologische voordelen heeft.”, aldus The New Forests Company (2011).

“In Uganda werden meer dan 20.000 mensen, sommigen met geweld, uit hun huis en van hun land gezet, om plaats te maken voor plantages van The New Forests Company. Oxfam ging naar Uganda toe om te horen hoe de dorpingen berooid zijn gelaten, zonder voldoende voedsel of geld om hun kinderen naar school te sturen. Veel dorpingen denken dat het bedrijf betrokken was bij de uitzettingen. Oxfam roept The New Forests Company, die ontkent dat zij betrokken waren bij alle uitzettingen, op om deze beweringen te onderzoeken.”, aldus Oxfam (2011).

Inleiding

Naar aanleiding van een rapport van Oxfam (2011) en rapporten van de UN (2010) en The World Bank (2011) verschijnt de laatste tijd regelmatig de term “land grabbing” in de Nederlandse media¹. Met land grabbing wordt het fenomeen bedoeld waarbij gehandeld wordt in grote lappen grond voor agrarische doeleinden (Cotula & Vermeulen 2009). In de media en in deze rapporten wordt met land grabbing het volgende bedoeld: gekocht, geleend of geleased landbouwgrond in ontwikkelingslanden door buitenlandse investeerders, waarbij één van de volgende situaties zich voordoet:

- Het schenden van mensenrechten, vooral de gelijke rechten van vrouwen.
- Het negeren van het recht op vrije, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de getroffen landgebruikers, vooral die van oorspronkelijke bewoners.
- Het negeren van de effecten op sociale, economische en gender relaties, en op het milieu.
- Het vermijden van transparante contracten met duidelijke en bindende afspraken met betrekking tot werkgelegenheid en winstverdeling.
- Het schuwen van democratische planning, onafhankelijk toezicht en betekenisvolle deelname. (Oxfam 2011)

Land grabbing is dus een vorm van handelen in landbouwgrond met negatieve consequenties. Hoewel in de media vooral de term land grabbing wordt gebruikt, wordt in deze scriptie vooral de term “grootschalige land deals” gehanteerd om bevooroordeelung te voorkomen.

Er wordt erkend dat investering door het buitenland belangrijk is voor de economische ontwikkeling en het terugdringen van de armoede in ontwikkelingslanden. Maar de huidige vorm van

---

¹ de Volkskrant, 10 september 2010, **Landbouwgrond voor een habbekrats**, NRC Handelsblad, 16 februari 2011, **Slechte oogsten zorgen voor nervositeit; Wereldbankpresident, waarschuwt voor politieke instabiliteit door hoge prijzen**, Trends, 26 mei, 2011, **Spelen met voedsel; Stijgende vraag naar grondstoffen maakt speculanten onrustig**, NRC.NEXT, 21 juli 2011, **Een stuk grond voor een paar brommers; Buitenlandse investeerders en, 'weekendboeren' helpen familieboerderijen om zeep in Afrika**, De Gooi- en Eemlander, 22 september 2011, **Nieuw kolonialisme is bruut landjepik**, de Volkskrant, 22 september 2011, **Landjepik multinationals ten koste allerarmsten**

grootschalige land deals zou de armoede alleen maar versterken. (Oxfam 2011, UN 2010, World Bank 2011)

Veel land deals worden in het geheim gesloten, daarom is het moeilijk om een realistisch beeld te krijgen van de omvang en de gevolgen van grootschalige land deals (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011). Dit blijkt wel uit de verschillende, soms tegenstrijdige bevindingen van een aantal onderzoekers. Zo wordt bijvoorbeeld in een onderzoek naar grootschalige land deals in vier Afrikaanse landen beweerd dat investeringen grotendeels door buitenlandse investeerders worden gedaan (Cotula & Vermeulen 2009) terwijl in het uitgebreide rapport van The World Bank (2010) wordt beweerd dat de meeste grootschalige land deals door binnenlandse investeerders worden gesloten. Om een land grabbing te voorkomen is het dus belangrijk dat er meer inzicht komt in de omvang en effecten van grootschalige land deals en dat duidelijk wordt wie de investeerders zijn. Inzicht in de omvang en effecten van grootschalige land deals is belangrijk om een oordeel te kunnen geven over dit fenomeen.

De bovenstaande citaten van The New Forests Company en Oxfam illustreren het probleem dat wordt behandeld in deze scriptie, namelijk de onduidelijkheid over de positieve dan wel negatieve effecten van grootschalige land deals. Het doel van deze scriptie is dan ook het in kaart brengen van de verschillende feiten, cijfers en meningen over grootschalige land deals en de effecten ervan, om een afweging te kunnen maken tussen de positieve en negatieve effecten en mogelijke oplossingen aan te kaarten om de positieve effecten te versterken en de negatieve effecten te minimaliseren.

In deze scriptie wordt eerst een korte geschiedenis en de huidige stand van zaken van grootschalige land deals behandeld. Daarna worden de drivers en mogelijke effecten van grootschalige land deals behandeld en tot slot de mogelijke oplossingen die tot een win-win situatie zouden kunnen leiden voor de investeerders en de betrokkenen.

In deze scriptie wordt met grootschalige land deals verhandelde landbouwgrond van meer dan duizend hectare in ontwikkelingslanden bedoeld. De effecten die worden behandeld beperken zich tot effecten op de economie, ecosystemen en samenleving van de lokale omgeving en effecten op mondiaal niveau. De behandelde effecten zullen hoofdzakelijk korte termijn effecten zijn. De effecten worden gebaseerd zijn op casestudies gedaan door o.a. Oxfam (2011), The World Bank (2011) en Cotula & Vermeulen (2009).

Hoofdstuk 1 - Grootschalige land deals: Stand van zaken

Handelen in grond is niet nieuw maar waarschijnlijk zo oud als de mens zelf. De moderne vorm van land deals kwam onder de aandacht toen naar aanleiding van de voedselprijsstijging in 2007/2008 landen die grotendeels afhankelijk waren van voedselimport zich zorgen gingen maken over de zekerheid tot genoeg voedsel. Cijfers over de totale oppervlakte van land deals verschillen van 15 tot 20 miljoen hectare tussen 2006 en 2009 in alleen ontwikkelingslanden tot 56 miljoen hectare tussen 2008 en 2009 in totaal. Ook lijkt het fenomeen zich verplaatst te hebben naar Sub-Sahara Afrika.

Geschiedenis van grootschalige land deals

Het handelen in grond is waarschijnlijk zo oud als de mens zelf. De oude kolonisten bijvoorbeeld waren land grabbers pur sang. Een voorbeeld hiervan is hoe Groot Brittannië eigenaar van Nieuw Zeeland werd. In 1815 verkocht een Maorische stam een gebied van 81 hectare aan dominee Samuel Marsden voor twaalf bijlen. In 1840 werden de Maori's onderdanen van Koningin Victoria en in 1980 was nog slechts 4,5 procent van Nieuw Zeeland van de Maori's. (Shoard 1987) Op deze manier heeft het koninklijke huis van Groot Brittannië zich een groot deel van de wereld toegeëigend. Koningin Elizabeth bezit op dit moment 2.671 miljoen hectare, dat is 1/6 deel van het totale landoppervlak op aarde (zie figuur 1). (Cahill 2010)

Interesse in landbouwgrond is niet nieuw maar wel veranderd. Sinds de voedselprijzen omhoogschoten in 2007 en 2008 gingen veel landen die afhankelijk waren van voedselimport zich extra zorgen maken over de zekerheid tot genoeg voedsel voor hun eigen bevolking. Om de voedselvoorziening veilig te stellen gingen landen opzoek naar manieren om zelfvoorzienend te worden. Het aankopen of leasen van landbouwgrond in ontwikkelingslanden blijkt een goed alternatief voor import te zijn. (Cotula & Vermeulen 2009, World Bank 2011)

Interesse in landbouwgrond algemeen

De wereldbevolking groeit, daarom is er steeds meer voedsel nodig. Het is dan ook niet verwonderlijk dat tussen 1961 en 2009, met een verdubbeling van de wereldbevolking de landbouwgrond voor primaire gewassen wereldwijd van 1.063 miljoen hectare met een opbrengst van 1.331 ton per hectare per jaar naar 1.435 miljoen hectare met een opbrengst van 2.070 ton per hectare per jaar is gegroeid (zie box 1) (FAOSTAT 2011). Als er niet een enorme stijging in opbrengst per hectare zou hebben plaats gevonden, zou de totale oppervlakte landbouwgrond op aarde in die tijd verdubbeld zijn.

Figuur 1 Oppervlakte van het land op de aarde (excl. Antarctica) c.a. 13.500 miljoen hectare.

Bron afbeelding: Stock.xchng VI 2011 <http://www.sxc.hu>

Het afgelopen decennium is het oppervlakte van landbouwgrond c.a. 8,5 miljoen hectare per jaar gegroeid. De interesse in landbouwgrond groeit mee, maar niet alleen voedselvoorziening draagt bij aan deze uitbreiding van landbouw, ook de groeiende vraag naar biobrandstoffen. In vier jaar tijd is de oppervlakte die gebruikt wordt voor biobrandstofgewassen volgens The World Bank (2011) verdubbeld naar 36 miljoen hectare in 2008. (World Bank 2011)

Deze vraag naar meer akkerland lijkt bovendien niet te verminderen. Volgens Bruinsma (2009) zal de gewassenproductie met 70% moeten stijgen als de wereldbevolking met 40% stijgt. Bovendien zal de opbrengst per oppervlakte niet meer zo snel groeien en worden natuurlijke bronnen, zoals water steeds schaarser. Zoals het er nu naar uit ziet zal het agrarische land wereldwijd komende twintig jaar tussen 120 en 240 miljoen hectare stijgen, dat is 6 tot 12 miljoen hectare per jaar. Hiervan zal twee derde in ontwikkelingslanden liggen. (Bruinsma 2009) Volgens The World Bank (2011) zal tussen 2010 en 2030 de oppervlakte landbouwgrond dat alleen voor voedselproductie gebruikt wordt stijgen met 1,8 miljoen hectare per jaar. De vraag naar landbouwgrond is dus groot, maar het aanbod gelukkig ook.

Met de cijfers hiernaast kunnen we tot de conclusie komen dat de opbrengst per persoon vanaf 1961 tot 2009 ongeveer hetzelfde is gebleven. Een opvallend feit is echter dat er per persoon per dag meer dan 1000 kilo primaire gewassen beschikbaar is. Dat dan toch een miljard mensen honger lijden is eigenlijk onbegrijpelijk.

Box 1: Hoeveelheid primaire gewassen beschikbaar per persoon (FAOSTAT 2011)

Grootschalige land deals

Verschillende onderzoekers claimen dat de nieuwe manier van het vergaren van landbouwgrond door rijke importafhankelijke landen voor voedselzekerheid vaak geheim en onofficieel is (Cotula en Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011). Daardoor is het moeilijk om een duidelijk beeld te vormen van de omvang en de effecten van deze wereldwijde grootschalige land deals. Toch kan men door het combineren van verschillende onderzoeksmethodes een idee krijgen van wat deze land deals ongeveer inhouden en wat voor effecten ze kunnen hebben. De betreffende onderzoeksmethodes zijn: Onderzoek naar de verschijning van het fenomeen in media, onderzoek door casestudies, onderzoek naar de geregistreerde deals en het cross-checken van deze verschillende informatie. (World Bank 2011, Oxfam 2011)

Figuur 2: Oppervlakte Nederland: 4,1 miljoen hectare. Bron afbeelding: Stock.xchng VI 2011 <http://www.sxc.hu>

Een voorbeeld van een dergelijk medium waarop informatie over land deals verschijnt (of land grabbing zoals het daar wordt genoemd), is de website GRAIN.org. Op deze website schrijven medewerkers van de NGO GRAIN hun bevindingen op het gebied van land grabbing en alles wat hier mee te maken heeft. The World Bank heeft aan de hand van posts op de website van GRAIN tussen 1 oktober 2008 en 31 augustus 2009 alle meldingen van 'land grabs' bijgehouden en heeft zodoende voor dat jaar een beeld geschetst van de omvang van de wereldwijde landbouwgrondvergarig en van de individuele land deals. Uiteindelijk kwam men uit op 464 land deals. Van 203 land deals was ook het aantal hectare bekend: in totaal 56,6 miljoen hectare (ter vergelijking: zie figuur 2). Wat als eerste opvalt uit de cijfers van The World Bank is dat, in contrast met de interesse in landbouwgrond vóór 2008, bijna 40 miljoen hectare ofwel twee derde van het totaal vergaard is in Sub-Sahara Afrika.

Belangrijk is dat van deze 464 gesloten land deals slechts 21 procent daadwerkelijk gestart is met het verbouwen van gewassen, meestal op een veel kleinere schaal dan oorspronkelijk gepland (World Bank 2011).

Oxfam (2011) noemt in haar rapport, aan de hand van onderzoek door *The Land Matrix Partnership*, 227 miljoen hectare aan grootschalige land deals sinds 2001, maar het grootste deel sinds 2008. Afhankelijk van wat Oxfam bedoelt met 'het grootste deel sinds 2008', komen de cijfers redelijk overeen met die van The World Bank.

Weer een ander onderzoek noemt aan de hand van *The International Food Policy Research Institute* dat er sinds 2006 in alleen ontwikkelingslanden tussen de 15 en 20 miljoen hectare landbouwgrond verhandeld is (The Economist 2009).

The World Bank geeft in haar rapport (2011) aan dat er sinds 2008 andere typen investeerders betrokken zijn bij grootschalige land deals maar noemt deze investeerders (tot grote teleurstelling van Grain) verder niet. The World Bank geeft wel aan dat de investeerders grotendeels autochtoon zijn terwijl Cotula & Vermeulen (2009) aangeven dat het grootste deel van de investeerders in landbouwgrond in ontwikkelingslanden juist buitenlands is.

Conclusie

Uit de bovenstaande cijfers zou men kunnen concluderen dat het totale landbouwooppervlak groeit met c.a. 8,5 miljoen hectare per jaar (FAOSTAT 2011). Het afgelopen decennium is gemiddeld 20 miljoen hectare land (al dan niet landbouwgrond) per jaar van eigenaar veranderd (Oxfam 2011) waarvan 5 tot 7 miljoen per jaar in ontwikkelingslanden (Cotula & Vermeulen 2009), met een piek van 56 miljoen hectare wereldwijd tussen 2008 en 2009 (World Bank 2011). Van deze 56 miljoen hectare is dus maximaal 16% ten koste gegaan van niet-landbouwgrond maar bijvoorbeeld van tropisch regenwoud. Minimaal 84% van het totale oppervlakte van landbouwgrond betrokken bij de land deals tussen 2008 en 2009 is alleen van eigenaar veranderd.

Hoofdstuk 2 - Drivers en effecten van grootschalige land deals

Drivers van investeerders in grootschalige landbouwgrond zijn voedselvoorziening, vraag naar biobrandstof en winst uit investering. Drivers voor de gastlanden van grootschalige land deals zijn financiële compensatie, werkvoorziening, sociale voorzieningen en bescherming van natuur. Mogelijke positieve effecten van grootschalige land deals op lokaal niveau zijn kennisvergaring op het gebied van al dan niet duurzame landbouw, meer werkgelegenheid en belastinginkomsten, behoud van biodiversiteit, bescherming van natuurgebieden en aanleg van sociale voorzieningen. Mogelijke negatieve effecten van grootschalige land deals op lokaal niveau zijn verlies van werk, woning en land door evacuatie van oorspronkelijke bewoners, verlies van natuurgebieden en biodiversiteit en vervuiling van plaatselijke bronnen. Effecten op lokaal niveau zijn vaak ook effecten op mondiaal niveau. Maar er zijn ook effecten die zich vooral uiten in de landen van de investeerders. Dit zijn met name positieve effecten die de drivers vormen om grootschalige land deals te sluiten. Het is echter waarschijnlijk dat er veel grotere mondiale effecten zullen plaatsvinden op de langere termijn, dus het is belangrijk dat hier grondig onderzoek naar gedaan wordt.

Drivers

De meest voor de hand liggende driver achter grootschalige land deals is voedselvoorziening. Vooral landen die voor het grootste deel van hun voedselvoorziening afhankelijk zijn van import, zoeken zekerheid door agrarische grond in het buitenland te kopen, huren of lenen en hierop een deel van hun voedsel te verbouwen (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011). Een voorbeeld van een export afhankelijk land is Saoedi Arabië. Door tekorten aan fossiel water wil Saoedi Arabië in 2016 alle tarwe in het buitenland produceren (Woertz et al 2008). Het investeren in landbouwgrond in het buitenland wordt in Saoedi Arabië gestimuleerd door de overheid middels het *King Abdullah Initiative for Saudi Agricultural Investment Abroad* (Cotula & Vermeulen 2009). De angst voor voedseltekort kan verschillende oorzaken hebben. In het bovengenoemde voorbeeld van Saoedi Arabië is het tekort aan water het probleem, maar ook voedselprijsstijging, groeiende populaties, verstedelijking en de grotere vraag naar vlees in het dieet (zie box 2) veroorzaken een grotere vraag naar landbouwgrond voor voedsel (Bruinsma 2009, Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011).

Een tweede driver achter het investeren in landbouwgrond is de groeiende vraag naar biobrandstoffen (Bruinsma 2009, Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, The World Bank 2011). Een voorbeeld hiervan was een bijna gesloten 99-jarig leasecontract van 1,3 miljoen hectare tussen het Zuid Koreaanse Deawoo en de overheid van Madagaskar voor de productie van biobrandstoffen. Toen de bevolking er achter kwam dat Deawoo niets voor deze grond zou hoeven betalen is de regering afgezet en is de deal gecancelled. (Williams 2009)

Een ander voorbeeld is het doel van de EU om voor 2020 tien procent van alle brandstoffen voor transport in Europa te vervangen met biobrandstoffen. Dit doel is een stimulans geweest voor Europese bedrijven om te investeren in buitenlands landbouwgrond voor biobrandstofgewassen. (Cotula & Vermeulen 2009)

Gekeken naar de energiekosten, het waterverbruik en landverbruik is de productie van vlees zeer inefficiënt. Ten opzichte van bijvoorbeeld soja kost vlees gemiddeld: 13 keer zoveel energie (fossiele brandstoffen), 16 keer zoveel water en 12 keer zoveel landoppervlakte. Bovendien is ongeveer 10 kilo plantaardig eiwit nodig om 1 kilo dierlijk eiwit te produceren.

Box 2: Verandering in dieet leidt tot meer vraag naar landbouwgrond (Reijnders & Soret 2003)

Een derde driver is de speculatieve waarde van landbouwgrond. Bedrijven kopen stukken landbouwgrond in de hoop dat dit meer waard wordt om het uiteindelijk met winst te kunnen verkopen. Investerings expert Jim Rogers zegt: "Ik ben ervan overtuigd dat landbouwgrond één van de beste investeringen van onze tijd wordt." (Crawshaw 2009). In China bijvoorbeeld worden bedrijven gestimuleerd om in het buitenland o.a. in landbouwgrond te investeren, door de zogenoemde *Going out Policy* (Cotula & Vermeulen 2009). Het eerder genoemde feit dat slechts 21% van de gesloten land deals in 2008 en 2009 daadwerkelijk gebruikt wordt voor landbouw zou ook kunnen duiden op veel investering op speculatieve basis.

Maar ook aan de kant van het gastland bestaan motieven om grootschalige land deals te sluiten. Begrijpelijk is geld één van de grote drijfveren achter land deals. Het probleem is echter dat het geld niet altijd bij de rechtmatige eigenaar van de verhandelde grond terecht komt. Dat is aan de ene kant te wijten aan gebrek aan duidelijke eigendomsbewijzen en aan de andere kant aan corrupte overheden die het geld vooral in eigen zak steken. Uit onderzoek van *Transparency International's Global Corruption Barometer* blijkt dat in 15 % van de land deals steekpenningen betaald zijn. Uit een casestudie van Oxfam (2011) blijkt bijvoorbeeld dat bij een land deal in Uganda 20.000 mensen van hun land moesten worden verwijderd, terwijl zij zeggen officieel recht te hebben op het land. Uit deze casestudie blijkt dat geen van de bewoners een vergoeding heeft gekregen voor het land dat ze hebben moeten verlaten. (Oxfam 2011)

Ook beloftes van investeerders op meer werkgelegenheid, sociale infrastructuur, natuurbescherming en kennis drijven overheden om stukken landbouwgrond voor vaak heel weinig te verkopen of te verhuren. (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011)

Casestudies

Hieronder staan een aantal casestudies waaruit het grootste gedeelte van de effecten van grootschalige land deals op lokaal niveau in naar voren komt. De casestudies komen uit het rapport van The World Bank (2011).

Latijns Amerika

In Latijns Amerika hebben de afgelopen decennium twee vormen van land deals plaats gevonden. Aan de ene kant zijn openbare gebieden beschikbaar gesteld voor kleinschalige boerderijen en aan de andere kant zijn gebieden die illegaal bezet waren door kleine boeren herverkaveld (Pacheco 2009). Door deze herverdeling van land en het openen van de markt in 1980 is van 1990 tot 2008 de sojaboonproductie in Latijns Amerika gestegen van 33 miljoen ton naar 116 miljoen ton. Daarmee is Latijns Amerika de grootste exporteur van sojabonen ter wereld. Een belangrijke factor in deze vooruitgang was de technologie van grootschalige boerderijen, die een hogere productie per oppervlakte realiseerde. Hoewel deze vooruitgang veel potentie had voor het creëren van banen werd het productieproces vooral machinaal uitgevoerd. Ook werd er door de overheid veel ruimte gegeven aan grote plantages ten koste van kleine boeren wiens rechten niet beschermt werden. Kortom, een succesvolle productie maar een gemiste kans voor sociale ontwikkeling. (World Bank 2011)

Naast dat Brazilië één van de grootste exporteurs van soja is, is het de grootste vleesexporteur van de wereld. Tussen 1990 en 2007 is de export gestegen van US\$ 600 miljoen naar US\$ 11 miljard. Tussen 1990 en 2006 is in het Amazone gebied de veestapel verdubbeld. Deze uitbreiding van grasland als gevolg van de groeiende veestapel is grotendeels ten koste gegaan van tropisch regenwoud. (World Bank 2011) De uitbreiding van grasland voor vee is dan ook de grootste oorzaak van ontbossing in Latijns Amerika (Pacheco 2009). In totaal is tussen 2001 en 2004 in Brazilië 2,3 miljoen hectare regenwoud gekapt voor grasland (Morton et al. 2006). Vaak zonder dat dit uiteindelijk gebruikt werd voor vee. Aan de andere kant worden deze ongebruikte stukken grasland vaak weer omgebouwd tot suikerbietplantages voor de productie van suiker en ethanol. (World Bank 2011)

Zuidoost Azië

Indonesië en Maleisië nemen samen 85% van de totale palmolieproductie voor hun rekening. Er wordt enorm veel geïnvesteerd in palmolie door bijvoorbeeld 8 van de 25 grootste internationale landbouw bedrijven. Sommige van deze bedrijven beheren 200.000 tot 600.000 hectare aan palmolieplantages. De productie van palmolie is een arbeidsintensief proces en het heeft daarmee in Indonesië en Maleisië voor 1,7 tot 3 miljoen banen gezorgd. Helaas gaat de aanbouw van palmolieplantages vaak ten koste van tropisch regenwoud en leefomgeving van lokale boeren en bewoners. (World Bank 2011)

Volgens Wilcove & Koh (2009) zijn palmolieplantages de grootste bedreiging voor de biodiversiteit in Zuidoost Azië. Hoewel er in 2004 een commissie is opgericht om de tropische regenwouden te beschermen tegen het aanleggen van palmolieplantages was in april 2009 slechts 4 procent van de totale palmolieproductie gecertificeerd (World Bank 2011).

Congo Democratische Republiek

In Congo is 10.000 hectare beschikbaar gesteld door de Minister van Binnenlandse Zaken, aan een binnenlandse investeerder voor de verbouwing van mais ten behoeve van de lokale vraag om zelfvoorzienend te worden. Van deze 10.000 is slechts 2.000 hectare in gebruik genomen. Plaatselijke boeren zijn door de investeerders naar een reservaat gestuurd waar zij onder bewaking het land mogen cultiveren. Andere boeren moesten 50 km verderop land van bewoners gaan huren om hun activiteiten voort te kunnen zetten. Door het verwijderen van biomassa is de grond zeer gevoelig voor erosie geworden. (World Bank 2011)

Voor de verbouwing van rubber, koffie en cacao is 24.000 hectare grond beschikbaar gesteld waarvan slecht c.a. 4.000 hectare wordt gebruikt. De plantages zijn kort geleden overgenomen door een nieuwe investeerder die alle vorige werknemers (1.282) opnieuw heeft aangenomen en ze voorziet in huisvesting, een ziekenhuis, schoon water en elektriciteit, basis en voortgezet onderwijs en andere sociale infrastructuur. Hoewel er geen vervuiling plaats heeft gevonden is er wel bos gekapt voor de rubberplantages. (World Bank 2011)

Mozambique

Naar aanleiding van de belofte op 2.650 banen heeft de overheid van Mozambique 30.000 hectare gegeven aan een multinational voor het verbouwen van suikerbiet voor ethanol. Toen er echter onderzoek naar gedaan werd bleek dat er maar 35 tot 40 banen waren vrijgekomen. Lokale bewoners hadden geen toegang meer tot de bossen voor brandhout, jacht en visserij. Bovendien maakt de investeerder gebruik van de lokale watervoorziening en is er vervuiling van de plaatselijke grond, lucht en water gemeten. Daarbij heeft er voor de plantages ontbossing plaats gevonden. Omdat de investeerder zich niet aan de afspraken heeft gehouden heeft de overheid de stekker uit het project getrokken. (World Bank 2011)

Voor bosbouw is in Mozambique 26.000 hectare beschikbaar gesteld aan een buitenlandse investeerder. Het bedrijf heeft 280 banen gecreëerd voor lokale bevolking waaronder 56 voor vrouwen. Het werk is echter zwaar en het loon is niet voldoende om de geleden verliezen veroorzaakt door het bedrijf te compenseren. Omdat er niet duidelijke grenzen bepaald waren voor huidige akkerlanden is er lokale landbouwgrond verloren gegaan aan de bosbouw. (World Bank 2011)

Tanzania

Voor duurzame teakplantages is in Tanzania 28.000 hectare grond toegekend aan een bedrijf dat nu bijna 8.000 hectare in gebruik genomen heeft. Het bedrijf heeft 330 banen gecreëerd, heeft sinds 2005 US\$ 150.000 bijgedragen aan sociale infrastructuur zoals scholen en dorpshuizen. Het plaatselijke dorp heeft een jaarlijks contract voor US\$ 25.000 om bosbranden en stroperij te voorkomen. Het bedrijf ondersteunt ook plaatselijke teak plantages en imkers. (World Bank 2011)

Voor het verbouwen van Jatropha (een plant met oliezaden geschikt voor biobrandstof) en het houden van vee is 4.500 hectare beschikbaar gesteld aan een samenwerkingsverband tussen Nederlandse investeerders en Tanzaniaanse bedrijven. Hoewel het verbouwen van Jatropha een negatieve invloed kan hebben op de toegang van lokale bevolking tot weiland, brandhout en water is de manier van productie duurzaam en heeft ten opzichte van de traditionele manier van verbouwing een positief effect op lokale bossen omdat er vier keer minder biomassa verwijderd hoeft te worden. Daarnaast wordt geprobeerd ten behoeve van vee teelt de tsetseevlieg uit te roeien wat ook voor de lokale bevolking vermindering van kans op de slaapziekte betekent. (World Bank 2011)

Effecten

De lokale gevolgen van grootschalige land deals zijn op te delen in drie gebieden: Economische effecten, effecten op ecosystemen en effecten op de maatschappij. Er zijn zowel positieve als negatieve effecten van grootschalige land deals.

Mogelijke positieve effecten op lokaal niveau: economisch

Werkgelegenheid

Het meest voorkomende argument vóór grootschalige land deals is dat het werkgelegenheid creëert (Oxfam 2011). Werkgelegenheid is zowel voor de economie bevorderlijk als voor sociale levensomstandigheden. Het is dan ook niet voor niets dat het recht om te werken is opgenomen in de universele verklaring van de rechten van de mens (UN General Assembly 1948). Grootschalige land deals brengen echter niet vanzelfsprekend werkgelegenheid mee. Zoals in de bovenstaande casestudies te zien is gebeurt het maar al te vaak dat het juist werk ontnemt van lokale boeren, door bijvoorbeeld automatisering van het productieproces. De hoeveelheid werkgelegenheid is ook afhankelijk van het soort gewas dat wordt verbouwd. Zo creëert het verbouwen van graan, sojabonen of bosbouw gemiddeld minder dan 20 banen per 1.000 hectare terwijl het verbouwen van Jatropha 420 banen creëert per 1.000 hectare en oliepalmen 350 banen, rubber 420 en geïrrigeerde suikerbieten voor ethanol productie in bijvoorbeeld Tanzania, 700 banen per 1.000 hectare. (World Bank 2011)

Oxfam claimt echter dat het creëren van werkgelegenheid door grootschalige land deals een mythe is. Zij beweren dat grootschalige land deals in de praktijk vrijwel nooit banen creëren. Dit zou komen doordat beloftes over werkgelegenheid niet of niet duidelijk worden vast gelegd in de contracten. (Oxfam 2011)

Belastinginkomsten

In het voorbeeld van sojaproductie in Brazilië zijn de exportinkomsten in 17 jaar bijna verdubbeld (World Bank 2011). Niet alleen de investeerders hebben hier profijt van, het bruto nationaal product gaat omhoog en overheden hebben meer geld te besteden door hogere belastinginkomsten. Helaas blijkt dat overheden in veel andere gevallen de belastinginkomsten mislopen. Om investeerders te trekken treffen sommige overheden namelijk maatregelen waardoor de investeerder weinig of geen belasting hoeft te betalen (Cotula 2011, Oxfam 2011).

Nieuwe kennis

Zoals uit het voorbeeld van Brazilië blijkt kan door nieuwe technieken een veel grotere opbrengst per hectare gerealiseerd worden (World Bank 2011). Dit is in de eerste instantie voordelig voor de investeerders maar ook lokale boeren zouden kunnen leren van de kennis die de investeerders hebben op het gebied van landbouw.

Mogelijke positieve effecten op lokaal niveau: ecologisch

Nieuwe kennis

Nieuwe kennis op het gebied van landbouw realiseert niet alleen een grotere opbrengst maar het kan ook een duurzamere manier van verbouwen en produceren verwezenlijken. Ten eerste gaat landbouw vaak ten koste van natuurgebieden zoals tropische regenwouden door middel van ontbossing (Morton et al. 2006, Pacheco 2009). Ontbossing kan dus tot op zekere hoogte worden verminderd door opbrengstverhoging. Ten tweede kan ook de manier van verbouwen of produceren verduurzaamd worden door nieuwe technieken toe te passen zoals blijkt uit de casestudie in Tanzania (World Bank 2011).

Natuurbescherming

In enkele gevallen worden positieve effecten op plaatselijke ecosystemen actief bewerkstelligd door de investeerders. Zoals in Tanzania waar geld beschikbaar wordt gesteld voor het voorkomen van bosbranden (World Bank 2011). Of dit nu uit eigen belang is of uit principe, het heeft een positieve invloed op de plaatselijke natuur. Ook het eerder genoemde bedrijf The New Forests Company claimt actief mee te werken aan het behoud van biodiversiteit en bescherming van natuurgebieden (The New Forests Company 2011). Of dit in werkelijkheid ook gebeurt is niet bevestigd.

Mogelijke positieve effecten op lokaal niveau: sociaal

Voedselvoorziening

Voordeel uit voedselvoorziening is alleen van toepassing als er een binnenlandse investeerder bij betrokken is, zoals in de casestudie in Congo het geval is (World Bank 2011). Maar dan nog is het de vraag of de gedupeerden hier direct profijt van hebben. Wellicht wordt al het voedsel naar de steden getransporteerd. In dat geval zou het hooguit een positief effect op internationaal niveau genoemd kunnen worden.

Sociale infrastructuur

Bij sommige land deals eist de overheid dat de investeerder voorziet in sociale infrastructuur zoals educatie en zorginstellingen (Cotula 2011). Hoewel dit zelden voorkomt zijn er voorbeelden van bekend, zoals in de casestudies in Congo en Tanzania (World Bank 2011).

Sociale voorziening kan ook een indirecte bijkomstigheid zijn van land deals zoals in het voorbeeld van Tanzania. Hier is het uitroeien van de Tseetseevlieg oorspronkelijk bedoeld ten behoeve van de veeteelt, maar ook de lokale bevolking profiteert hiervan. (World Bank 2011)

Mogelijke negatieve effecten op lokaal niveau: economisch

Verlies van inkomsten

Bij veel land deals moeten plaatselijke boeren ruimte maken voor de nieuwe gebruiker van de landbouwgrond terwijl deze boeren en hun families en andere bewoners niet altijd een compensatie krijgen voor hun geleden verlies. Vaak mogen de gedupeerden blij zijn als ze uiteindelijk in loondienst mogen werken voor de investeerder. Dit levert echter vaak veel minder op dan toen ze zelfstandig werkten. (Oxfam 2011) Bovendien hebben land deals ook effect op het bruto nationaal product als deze deals voor export worden gesloten en ten koste gaan van boeren die het land voorzien van voedsel omdat er dan minder wordt gehandeld door de lokale bevolking.

Mogelijke negatieve effecten op lokaal niveau: ecologisch

Verlies van biodiversiteit

Zoals eerder genoemd gaat de aanleg van plantages of akkers vaak ten koste van tropisch regenwoud of andere soorten natuurgebieden (Morton et al. 2006, Pacheco 2009). Het verdwijnen van bepaalde ecosystemen heeft verlies van biodiversiteit tot gevolg. Biodiversiteit is belangrijk voor lokale bewoners voor bijvoorbeeld voedsel en medicijnen. (Gaston & Spicer 2004) Met name in Zuidoost Azië is het verlies van biodiversiteit door ontbossing als gevolg van de aanleg van oliepalmplantages enorm (Wilcove & Koh 2009). Het aanleggen van plantages of akkers gaat echter niet altijd ten koste van biodiversiteit. Door het hergebruiken van voormalig grasland is de aanleg van suikerbietplantages in Brazilië die de wereld in 20% van alle suiker en 34% van alle ethanol voorzien, is voor maar 2% ten koste gegaan van natuurlijke vegetatie. Voor het aanleggen van de genoemde graslanden is echter wel regenwoud gekapt. (World Bank 2011)

Milieuvervuiling

Grootschalig land deals gaan vaak gepaard met grootschalige landbouw. Mede door de relatief korte periode waarin investeerders hun investering terug moeten verdienen wordt in een zo kort mogelijke tijd zo veel mogelijk opbrengst per oppervlakte gerealiseerd. Dit gaat vaak gepaard met uitputting van de grond en vervuiling van de grond, het water en de lucht. (Oxfam 2011) Bij grootschalige monoculturen raakt de grond namelijk sneller uitgeput en door gebrek aan diversiteit moet meestal gewerkt worden met pesticiden en insecticiden. (Rosset 2000)

Mogelijke negatieve effecten op lokaal niveau: sociaal

Verlies van leefgebied

Bij veel land deals zijn plaatselijke bewoners of boeren van hun land geëvacueerd om plaats te maken voor plantages of akkers (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011). Het verlies van leefgebied heeft op meerdere manieren een negatief effect voor de gedupeerden. Ten eerste is de sociale en emotionele waarde van land op veel plaatsen in de wereld groter dan in het Westen, zo blijkt uit verschillende opmerkingen van kleinschalige boeren uit bijvoorbeeld Kenia: *“Ons grootste goed in Kenia is ons land. Dit is het erfgoed dat we hebben gekregen van onze voorouders. In het land ligt onze redding en overleving.”* (Klopp 2000). Maar ook van een Zambiaanse landbouw consultant: *“In Afrika heeft land veel meer betekenis dan louter een economische hulpbron. Het land heeft culturele, sentimentele en politieke waarde...”* (Williams 2009).

Verlies van leefgebied betekend ten tweede vaak verlies van woning, inkomsten, aanzien en van voorzieningen zoals brandhout, voedsel en water (Oxfam 2011).

Mogelijke effecten op mondiaal niveau

Veel lokale effecten zijn ook mondiale effecten. Bijvoorbeeld als op lokaal niveau de armoede vermindert of versterkt, vermindert of versterkt op mondiaal niveau ook de armoede. Als op lokaal niveau de biodiversiteit wordt beschermt of aangetast gebeurt dit ook op mondiaal niveau. Er zijn echter een aantal effecten op mondiaal niveau die niet direct met de lokale effecten te maken hebben. Bijvoorbeeld in het geval van de productie van biobrandstofgewassen. Door het gebruik van biobrandstoffen, ongeacht wat het effect van de productie op lokaal niveau is geweest, is er minder uitstoot van CO₂ in de atmosfeer. (Wahlund et al. 2003)

Een ander effect dat mondiaal lijkt te zijn is voedselvoorziening. Maar omdat de meeste investerende landen rijke landen zijn (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011) is er een kans dat door grootschalige land deals alleen rijke landen worden voorzien in voedsel, terwijl mensen in de landen

waar het voedsel wordt geproduceerd sterven van de honger. De wereldwijde voedselvoorziening gaat dus misschien wel omhoog, maar er is maar een deel van de wereld die hier van profiteert. Argumenten voor grootschalige land deals zoals voedselvoorziening of brandstofvoorziening gaan dus alleen op als dit voor alle landen geldt en niet alleen voor het westen.

Hoe grootschalige land deals uiteindelijk invloed zullen hebben op de hele wereld is moeilijk te zeggen omdat de meeste gevolgen zullen plaatsvinden op lange termijn. Desalniettemin geven Cotula & Vermeulen (2009) aan dat de effecten zeer groot zullen zijn en dat het zeer belangrijk is dat er grondig onderzoek wordt gedaan naar de implicaties van grootschalige land deals.

Conclusie

De drivers zitten vooral aan de kant van de investeerders. Dezelfde drivers kunnen desalniettemin ook een heel land of zelfs de EU drijven om grootschalige land deals te promoten. De drivers aan de kant van het gastland zijn over het algemeen de kans op positieve effecten voor het land of geld of compensatie voor de desbetreffende onderhandelaar, die meestal niet de gedupeerden vertegenwoordigd.

Grootschalige land deals kunnen veel positieve effecten voor het gastland met zich mee brengen, maar in de praktijk blijkt dit niet altijd tot uiting te komen. Of een grootschalige land deal goed of slecht uitpakt voor de lokale bevolking is afhankelijk van wat er in de overeenkomsten is afgesproken op het gebied van compensatie, natuurbescherming en sociale voorzieningen.

Omdat de mondiale voordelen eigenlijk niet mondiaal zijn maar vooral gericht op het westen, kan men eigenlijk niet een afweging maken tussen de lokale effecten en de mondiale effecten. Men zou hooguit een afweging kunnen maken tussen de effecten op de mens en de effecten op de natuur.

Wat betreft de echte mondiale effecten is het zeer belangrijk dat er onderzoek wordt gedaan naar de effecten op lange termijn.

Hoofdstuk 3 - Van “land grabbing” naar “investeren in ontwikkelingslanden”

Om te zorgen dat de positieve effecten van grootschalige land deals gaan overheersen is het vooral zaak van de investeerder om bepaalde keuzes te maken die op het eerste gezicht wellicht ten koste gaan van eigen inkomsten maar die een maatschappelijk verantwoorde werkwijze tot gevolg hebben. Deze keuzes zijn het aangaan van een transparant contract waarbij alle betrokkenen mee in hebben kunnen stemmen en een maatschappelijk verantwoorde en duurzame manier van verbouwen en produceren. Om dit soort contracten te realiseren hebben overheden steun nodig in het onderhandelen en zijn er internationale regels nodig die er voor zorgen dat dit soort contracten de norm worden en een internationale autoriteit die er voor zorgt dat investeerders zich aan hun contract houden.

De investeerder

Hoe negatief er in de media ook over grootschalige land deals wordt gesproken, er zijn mogelijke positieve effecten zowel op lokaal als op mondiaal niveau. Er is dus een win-win situatie mogelijk. Helaas blijkt dat dit in de praktijk niet altijd voorkomt. Vaak is het alleen de investeerder en wellicht het thuisland die de vruchten plukken van grootschalige land deals. Om tot een win-win situatie te komen is de investeerder vanzelfsprekend de belangrijkste actor. De investeerder zal dus bepaalde keuzes moeten maken die op korte termijn misschien nadelig zijn voor zijn business maar die door een goede samenwerking en relatie met het gastland uiteindelijk positief kunnen uitpakken. Er zijn twee belangrijke keuzes die een investeerder moet maken wil een land deal voor alle partijen positieve gevolgen hebben.

Transparante, gedetailleerde en heldere contracten

Ten eerste zal er gewerkt moeten worden met transparante, gedetailleerde en heldere contracten. Het feit dat land deals vaak in het geheim worden gesloten geeft eigenlijk al aan dat veel land deals niet helemaal ethisch verantwoord zijn. Als er sociale controle is op de contracten zullen investeerders misschien voorzichtiger zijn met het sluiten van slechte contracten. Op dit moment wordt er zeer negatief gesproken over grootschalige land deals maar er zijn maar enkele investeerders (bijvoorbeeld The New Forests Company) die kunnen worden aangesproken op hun gedrag omtrent de landbouw. Van de meeste land deals zijn de investeerders echter niet bekend. (Cotula & Vermeulen 2009, Oxfam 2011, World Bank 2011)

Ten tweede zijn gedetailleerde contracten nodig waarin bepaalde zaken worden opgenomen omtrent werkgelegenheid, sociale voorzieningen en natuurbescherming. Dit soort details worden vaak niet opgenomen in een contract waardoor achteraf de investeerder moeilijk op zijn gedrag aangesproken kan worden (Cotula 2011). Ten derde moet een contract ook helder zijn zodat alle betrokkenen begrijpen wat er in staat en in alle bewustzijn al dan niet akkoord kunnen gaan met de deal. Zo moeten lokale boeren geïnformeerd worden over hun rechten als mens en landeigenaar. Ook de investeerder moet goed geïnformeerd worden over de consequenties van de deal en over de rechten van lokale bewoners. (Cotula & Vermeulen 2009, Cotula 2011, Oxfam 2011)

Maatschappelijk verantwoorden en duurzame landbouw

De tweede keuze die een investeerder moet maken is om maatschappelijk verantwoorde en duurzame landbouw te bedrijven. Dit kan bijvoorbeeld door niet volautomatische systemen te hanteren maar bewust te kiezen voor handmatige werkzaamheden die werkgelegenheid creëren. Of

in plaats van een monocultuur te verbouwen juist diverse plantages of akkers. Een investeerder kan er ook voor kiezen om niet grootschalige landbouw te bedrijven maar te investeren in de kleinschalige boerderijen die al aanwezig zijn. Zodoende wordt er echt geïnvesteerd in het gastland. Bovendien is kleinschalige landbouw vaak efficiënter en goedkoper dan grootschalige landbouw en zijn er minder pesticiden nodig om bijvoorbeeld onkruid tegen te gaan. (Rosset 2000) Door te investeren in kleinschalige landbouw is bovendien vaak niet eens uitbreiding van landbouwgrond nodig omdat met nieuwe technieken de opbrengsten per oppervlakte verhoogd kunnen worden op de al bestaande landbouwgrond. (World Bank 2011)

Nationale en internationale overheden

Omdat de kans klein is dat investeerders zelf deze keuzes zullen maken zullen overheden van gastlanden ondersteuning moeten krijgen in de onderhandelingen. Dit zou kunnen in de vorm van een internationale regelgeving die bepaalde zaken verbiedt of juist verplicht. De overheid van het gastland zal dan moeten toezien dat deze regels worden nageleefd en zal moeten ingrijpen op het moment dat een investeerder zich niet houdt aan de regels. Om corruptie te voorkomen is er ook een internationale autoriteit nodig die erop toeziet dat zowel de investeerders als de betreffende overheden zich aan de regels en afspraken in contract houden. (Cotula & Vermeulen 2009)

Een dergelijke autoriteit bestaat bijvoorbeeld al op het gebied van kartelafspraken. De mededingingsautoriteit van de Europese Commissie ziet erop toe dat er eerlijke concurrentie blijft bestaan in Europa en dat grote bedrijven geen monopolypositie krijgen (European Commission Competition 2011).

De consument

Naast de grote spelers bij grootschalige land deals dragen ook de consumenten een deel van de verantwoordelijkheid. Door het kopen van al dan niet gecertificeerde producten stimuleert de consument ook bepaald gedrag van de producent. Maar ook het gedrag van de consument bepaald keuzes van de producent. Het feit bijvoorbeeld dat in het westen zoveel vlees wordt gegeten maakt dat er relatief veel landbouwgrond nodig is ten opzichte van een meer vegetarisch dieet (Reijnders & Soret 2003).

Conclusie

De uiteindelijke verantwoordelijkheid van de manier waarop land wordt vergaard en hoe dit land wordt gebruikt ligt bij de investeerder. De investeerder moet goed geïnformeerd worden over de consequenties van zijn handelen. Deze consequenties kunnen namelijk op korte termijn gunstig lijken maar op lange termijn zouden die ook voor de investeerder zelf kunnen tegenvallen. Ook moeten investeerders overtuigd worden dat grootschalige landbouw niet altijd het meeste geld oplevert. Wellicht is de meest effectieve maatregel een internationale autoriteit die land deals met slechte contracten en maatschappelijk onverantwoorde landbouw kan verbieden. Om te zorgen dat "het investeren in ontwikkelingslanden" ook positief uitpakt voor de ontwikkelingslanden zal men hard moeten optreden tegen de huidige land grabs.

Discussie

Het doel van deze scriptie is om inzicht te geven in de effecten van grootschalige land deals. Inzicht in de effecten is belangrijk om een afweging te kunnen maken tussen de positieve en de negatieve effecten. Daarnaast kan met de juiste informatie gezocht worden naar mogelijkheden om positieve effecten te versterken en negatieve effecten te verminderen. Door gebrek aan sluitende bewijzen en inzicht in de investeerders, overheden, contracten en rechten is het echter moeilijk om een realistisch beeld te krijgen van grootschalige land deals. De genoemde cijfers en feiten moeten met voorzichtigheid behandeld worden. Doormiddel van casestudies is in deze scriptie toch geprobeerd om de effecten in kaart te brengen. Het is echter niet gelukt om aan te geven in welke mate deze effecten voorkomen.

In deze scriptie zijn vooral korte termijn effecten aan de orde gekomen. Het is echter zeer belangrijk dat men zich meer verdiept in de lange termijn effecten van bijvoorbeeld gronduitputting door monoculturen, CO₂ ophoping door ontbossing, maar bijvoorbeeld ook de lange termijn effecten op de wereldeconomie door verarming van ontwikkelingslanden.

In deze scriptie zijn praktische oplossingen aangedragen om positieve effecten te versterken en negatieve effecten te verminderen. Het is echter ook de moeite waard om dit soort problemen op een ethische manier te benaderen. Niet iedereen bekijkt immers de wereld op dezelfde manier. De één zal geen problemen hebben met de negatieve gevolgen van grootschalige land deals, zolang het maar niet in zijn achtertuin gebeurt. De ander zal misschien het handelen in grote stukken grond per definitie verkeerd vinden. De ethische benadering is in deze scriptie echter buiten beschouwing gelaten.

Algemene Conclusie

Niet alle grootschalige land deals zijn land grabs. Er zijn namelijk ook land deals bekend waarbij de positieve effecten overheersen. Dit is echter niet de norm. Of een grootschalige land deal goed of slecht uitpakt voor de lokale bevolking is afhankelijk van wat er in de overeenkomsten is afgesproken op het gebied van compensatie, natuurbescherming en sociale voorzieningen. Het creëren van een win-win situatie is vooral afhankelijk van de keuzes van de investeerder. Deze keuzes zouden echter gestimuleerd kunnen worden door een internationale autoriteit die er op toeziet dat bij land deals goede contracten worden gesloten en dat deze contracten ook worden nageleefd.

De ware oplossing voor de problemen omtrent grootschalige land deals is echter dat men gaat investeren in ontwikkelingslanden met de intentie de ontwikkelingslanden te helpen. Dat rijke landen daar dan hun voordeel mee kunnen doen moet slechts een aardige bijkomstigheid zijn en niet de hoofdreden.

Referenties

Rapporten

International Bank for Reconstruction and Development, The/The World Bank, 2011. Rising Global Interest in Farmland, can it yield sustainable and equitable benefits?, *Agriculture and rural development*, Washington D.C.

Oxfam International, 2011. Land and Power, The growing scandal surrounding the new wave of investments in land, *Oxfam Briefing Paper*, Oxford.

United Nations, 2010. The right to food, *General Assembly*

Woertz, E., Pradhan, S., Biberovic, N. en Jingzhong, C., 2008. Potential for GCC agro-investments in Africa and Central Asia, *Gulf Research Center Report*

Artikelen

Bruinsma, J., 2009. The Resource Outlook to 2050: By How Much Do Land, Water Use and Crop Yields Need to Increase by 2050? *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, Rome.

Cotula, L. en Vermeulen, S., 2009. Deal or no deal: the outlook for agricultural land investment in Africa, *International Affairs* 85 : 6 1233-1247

Klopp, J. M., 2000. Pilfering the Public: The Problem of Land Grabbing in Contemporary Kenya, *Africa Today* 47 : 1 7-26

Morton, D. C., DeFries, R. S., Shimabukuro, Y. E., Anderson, L. O., Arai, E., Espirito-Santo, F. D., Freitas, R., en Morisette, J., 2006. Cropland Expansion Changes Deforestation Dynamics in the Southern Brazilian Amazon, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 103 : 39 14637-14641

Pacheco, P., 2009. Agrarian Reform in the Brazilian Amazon: Its Implications for Land Distribution and Deforestation, *World Development* 37 : 8 1337-1347

Reijnders, L. en Soret, S., 2003 Quantification of the environmental impact of different dietary protein choices, *American Journal of Clinical Nutrition* 78 : 3 664-668

Rosset, P., 2000. The Multiple Functions and Benefits of Small Farm Agriculture in the Context of Global Trade Negotiations, *The Society for International Development* 43 : 2 77-82

Wahlund, B., Yan, J. en Westermark, M., 2003. Increasing biomass utilisation in energy systems: A comparative study of CO2 reduction and cost for different bioenergy processing options, *Department of Chemical Engineering and Technology/Energy Processes, Royal Institute of Technology*, Stockholm

Wilcove, D. S., Koh, L. P., 2009. Addressing the threats to biodiversity from oil-palm agriculture *Springer Science+Business Media B.V.*

Williams, N., 2009. Alarm bells over Africa land deals, *Current Biology* 19 : 23 1053-1054

Boeken

Cahill, K., McMahon, R., 2010. Who Owns the World: The Surprising Truth About Every Piece of Land on the Planet, *Grand Central Publishing*, New York

Cotula, L., 2011. Land deals in Africa: What is in the contracts?, *International Institute for Environment and Development*, Londen

Gaston, K. J. en Spicer, J. I., 2004. Biodiversity an introduction, *Blackwell Science Ltd*, Malden

Shoard, M., 1997. This land is our land: the struggle for Britain's countryside, *Gaia Books*, Londen

Media

Websites

European Commission Competition, 2011. http://ec.europa.eu/competition/index_en.html (geraadpleegd op 11 november 2011)

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), 2011. <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor> (geraadpleegd op 24 oktober 2011)

New Forests Company, The, 2011. <http://www.newforests.net/> (geraadpleegd op 5 november 2011)

New Forests Company, The, 2011. http://www.newforests.net/index.php/hmd_article/nfc-to-launch-investigation-into-land-issues-in-uganda (geraadpleegd op 7 november 2011)

Oxfam, 2011. <http://www.oxfam.org/en/grow/video/2011/oxfam-calls-new-forests-company-investigate-uganda-land-grabs-claims> (geraadpleegd op 5 november 2011)

Artikelen

Crawshaw, J., 2009. Soros, Rogers Snapping Up Farmland On Demand Bet, *moneynews.com* <http://www.moneynews.com/Markets/soros-rogers-farmland/2009/06/15/id/330897> (geraadpleegd op 8 november 2011)

Economist, The, 2009. Buying farmland abroad, Outsourcing's third wave <http://www.economist.com/node/13692889> (geraadpleegd op 7 november 2011)

Grain, 2010. World Bank report on land grabbing: beyond the smoke and mirrors <http://www.grain.org/article/entries/4021-world-bank-report-on-land-grabbing-beyond-the-smoke-and-mirrors> (geraadpleegd op 9 november 2011)

Documenten

United Nations, 1948. Universal Declaration of Human Rights, *General Assembly*

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/dut.pdf (geraadpleegd op 11 november 2011)